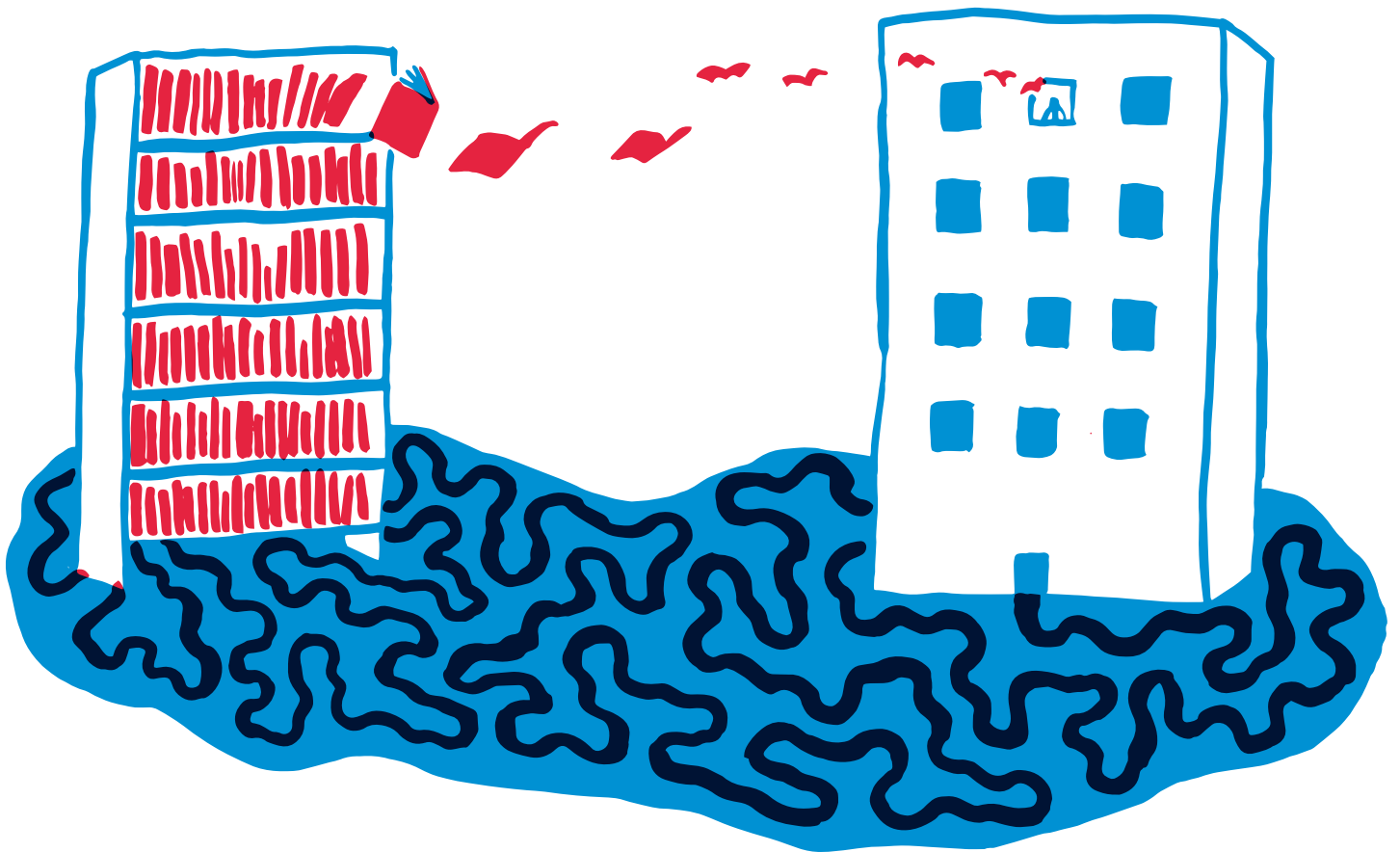

Mer relevant än någonsin

Biblioteksplan 2022–2025

Bibliotek

”För man lär sig saker av att läsa.”

”Möjligheten att kunna läsa utan att överväga om man har råd. Den magiska känslan för ens barn att få röra sig fritt bland hundratala böcker och få bläddra och välja. Så mycket glädje och nyfikenhet som väcks av ett biblioteksbesök!”

”Om jag får barn kommer jag komma till biblioteket med dem, och låna tjocka böcker som jag läser på natten. Jag kommer att låna datorn och hålla på med filer, så där som vuxna gör.”

Innehåll

Sammanfattning	4
Förord	7
1. Biblioteket är mer relevant än någonsin	8
1.1 Bibliotekets uppdrag	11
1.2 En samhällsviktig verksamhet	14
1.3 Ett nytt litterärt ekosystem	17
1.4 Det moderna biblioteket och det svenska berättarundret	19
1.5 En neutral plats?	22
1.6 I samverkan skapas biblioteksverksamheten	24
2. Nästa steg i biblioteksutvecklingen	28
2.1 Från bokryggar till levande litteratur	29
2.2 Från bibliotekens bestånd till stockholmarnas samling	30
2.3 Från kopieringsrum till samhällsuppdrag.....	33
2.4 Från biblioteket mitt i byn till bibliotek i hela staden	34
2.5 Från erbjudande till inbjudande	36
3. Metod	40
3.1 Vilka är våra användare? – analys av användarnas upplevelser och drivkrafter	41
3.2 Varför är biblioteket mer relevant än någonsin?	41
3.3 Vad betyder biblioteket för dig?.....	42
3.4 Sammanställning och analys	42

Biblioteksplan 2022–2025 bygger på en bred datainsamling där användare, icke-användare, medarbetare, samarbetspartners och andra samhällsaktörer har deltagit. Data har samlats in och analyserats, varefter nuläge och strategiska förflyttningar har formats. Processledning, analysarbete, text och bearbetning har gjorts av en redaktionsgrupp under ledning av stadsbibliotekarie Daniel Forsman och projektledare Caroline Karlsson.

ILLUSTRATIONER | Siri Carlén, Söderberg Agentur, 2021.

FOTO | Stockholms stadsbibliotek sid. 7, 10, 16, 23, 37, 39, 43, Mattias Ek | Stadsmuseet sid. 25 | Maskot bildbyrå sid. 32.

LAYOUT OCH PRODUKTION | Blomquist Communication, blomquist.se.

Sammanfattning

Med utgångspunkt i ”Vision Möjligheternas Stockholm – Vision 2040”, pekar biblioteksplan 2022–2025 ut riktningen för bibliotekets roll i att bidra till en stad som är världsledande i att leva upp till barnrätt och mänskliga rättigheter, där mångfald, innovationer, nytänkande och tillgänglighet är ledord. Uppdraget formuleras i bibliotekslagen, som också pekar ut prioriterade målgrupper: personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter, personer med annat modersmål än svenska samt barn och ungdomar.

Bibliotekets roll som samhällsviktig aktör har under flera år framträtt allt mer. Under covid-19-pandemin ställdes den på sin spets. Biblioteken höll öppet för att erbjuda grundläggande medborgarservice såsom datorer, skrivare, kopiator och scanner. Samtidigt innebar det begränsade utbudet betydande svårigheter för många stockholmarna. Biblioteket ska vara öppet och tillgängligt. Biblioteket är mer relevant än någonsin.

Vid sidan om samhällsuppdraget är biblioteket idag en aktör i ett litterärt ekosystem, där författare, förlag, distributörer, bokhandlare, översättare, kritiker, biblioteksmedarbetare och läsare samspelar. Detta ekosystem bidrar till det svenska berättarundret, som visar att svensk litteratur, musik och spelutveckling är stark. Här ska biblioteket fortsätta spela en avgörande roll.

En förutsättning för bibliotekets demokratiska, samhällsviktiga och läsfrämjande uppdrag är att biblioteket står för åsikts- och yttrandefrihet och är neutrala i politiska, ideologiska och religiösa frågor. Det uppdraget ska förvaltas ödmjukt och kunskapsunderbyggt. Bibliotekens roll är att ge verktyg för att navigera i en komplex omvärld, inte att bära sanningen.

Det breda uppdraget kan genomföras genom samverkan med en rad av samhällets aktörer. Det är i samverkan med bland andra skolor, förskolor, näringsliv, civilsamhälle, andra förvaltningar, högskolor och universitet som ett starkt, relevant och kunskapsunderbyggt innehåll kan skapas. I centrum av bibliotekets samarbetspartners står användaren.

Riktningen för att skapa den magi som användarna vittnar om, stakas ut genom strategiska förflyttningar:

Från bokryggar till levande litteratur

Biblioteket ska lyfta samlingen och synliggöra den. För att göra det behövs såväl ökat utrymme som helt nya arbetssätt. Det behövs mer plats bland hyllorna och fokus på att visa upp litteraturen, knyta an till händelser i omvärlden, koppla ihop nya böcker med gamla och knyta band mellan böcker och användare. Det är mötet mellan bok och människa som är målet. Nyttjandet av beståndet och den totala utlåningen ska öka markant.

Från bibliotekets bestånd till stockholmarnas samling

Biblioteket ska gå från många lokala biblioteksbestånd till en gemensam boksamling. Detta görs genom en modern logistikkedja likt e-handeln, där en gemensam logistikcentral och en utvecklad infrastruktur för transporter och reservationer är nödvändiga delar. Det görs också genom en översyn av lånevillkor och reservationsavgifter, liksom digitala system för att underlätta för stockholmarna att låna och för bibliotekets medarbetare att arbeta med litteraturen. En biblioteksverksamhet som utgår från ett Stockholmsgemensamt bestånd ger stockholmarna en bättre och mer jämlik tillgång till samlingarna, samtidigt som mängden transporter kan minskas och resurserna inom biblioteksverksamheten nyttjas bättre.

Från kopieringsrum till samhällsuppdrag

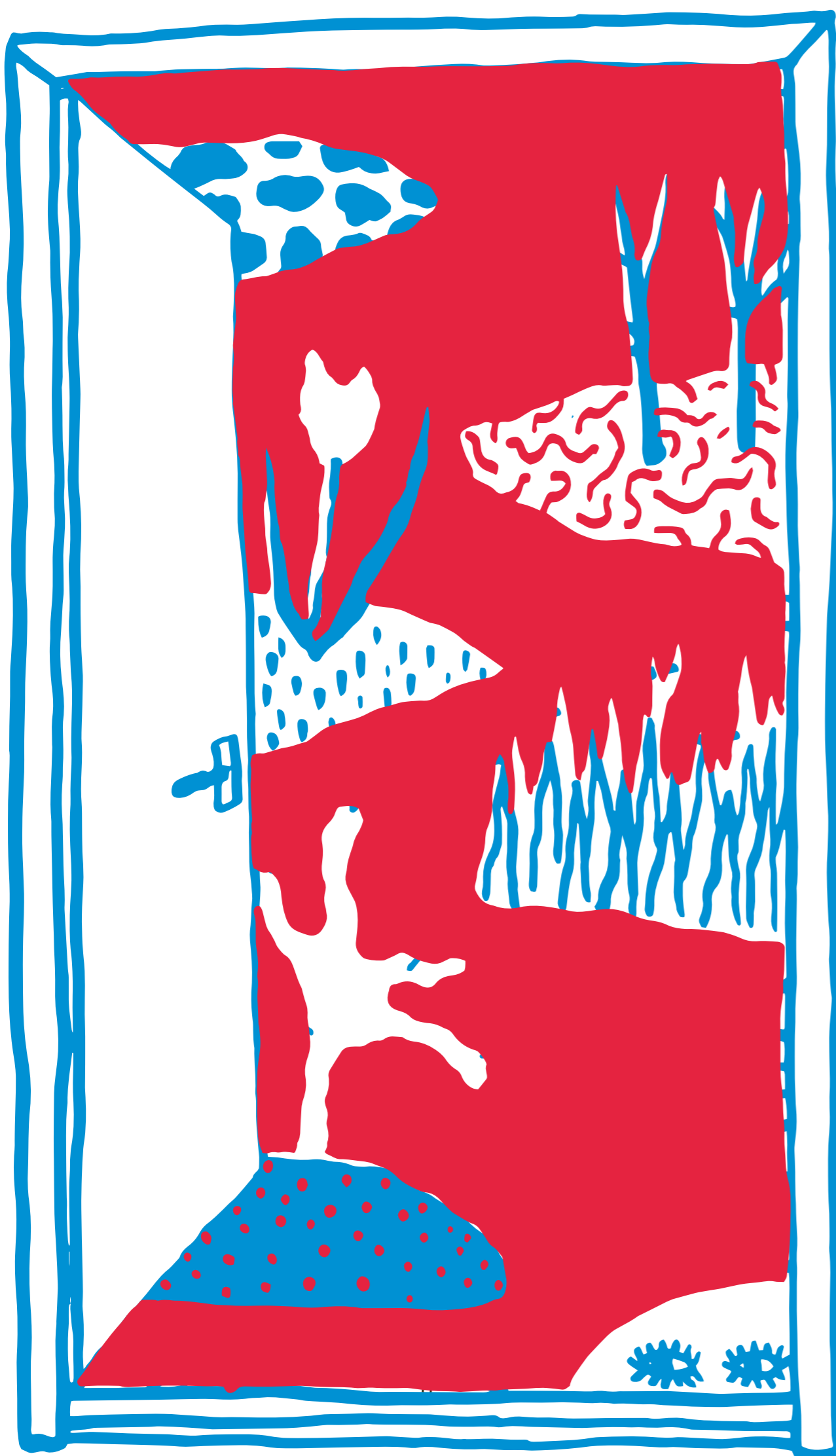
Biblioteket ska säkerställa medborgarservice och demokratisk samhällsvägledning inom biblioteket, samt att utveckla innehållet i takt med förändringar i samhället som har bäring på bibliotekets lagstadgade uppdrag. Detta görs genom att bättre använda biblioteksrummet och digitala kanaler för infrastruktur och vägledning, genom rekrytering av nödvändig kompetens samt genom samarbete med stadsdelar, näringsliv och civilsamhälle.

Från biblioteket mitt i byn till bibliotek i hela staden

Biblioteket ska, som ett komplement till de lokala biblioteken, tydliggöra en ambition att etablera ett nodbibliotek i varje stadsdelsområde, där biblioteksrum och verksamhet formas efter behoven i ett större närområde än det allra mest lokala. Detta görs genom att rusta och utveckla större bibliotek som redan idag har ett stort upptagningsområde och genom att skapa nya där det behövs. Det görs genom att öka tillgänglighet och öppettider på de lokala biblioteken, exempelvis genom meröppet och förtroendeöppet, vilket innebär att biblioteket kan användas även utan närvarande personal. Det görs genom att rusta och utveckla de lokala biblioteken. Det görs också genom att stärka och utveckla det uppsökande och rörliga biblioteksarbetet. Bibliotekets digitala verksamheter, tjänster och utbud binder samman de fysiska platserna och kompletterar varandra.

Från erbjudande till inbjudande

Biblioteket ska gå från erbjudandet i fokus till upplevelsen i fokus. Detta görs genom förbättrade möjligheter till medskapande för bibliotekets användare. Det görs genom ett tydligt värdskap och ett välkomnande bemötande. Det görs genom attraktiva och moderna digitala tjänster. Det görs genom metodiskt trygghetsskapande arbete. Det görs också genom nödvändiga rumsliga förbättringar och välkomnande entréer.

Förord

Stockholm växer. Det gör också vikten av bibliotek. Under 2020 och 2021 har Stockholms stadsbibliotek samlat in uppgifter från en stor mängd stockholmare. Vi har haft samtal, intervjuer, användarobservationer och workshops. Vi har ställt frågan "Vad betyder biblioteket för dig?" och fått svar från hundratal människor. Svaren är en rungande hyllning till biblioteken. Vittnesmålen är många om hur biblioteket har förändrat liv. Och hur biblioteken förändrar liv för dagens barn och vuxna.

Vi är trygga i vår roll. Genom storlek, bredd och kvalitet når vi fram och ut. Stockholms stadsbibliotek och biblioteken i Kulturhuset Stadsteatern består idag av 43 bibliotek, barnens bokbuss, boken kommer och biblioteksverksamhet på uppdrag inom kriminalvård, sjukvård och äldreomsorg. Uppdraget bärs av närmare 400 medarbetare med en stark gemensam kompetens inom biblioteksuppdragets olika delar. Därtill kommer 160 kommunala skolbibliotek som regleras i en egen plan (som bilagas denna). Stadens folkbibliotek har över 11 700 000 besök årligen, varav 6 700 000 är digitala. Vi har runt 2600 sittplatser och 365 publika datorer, från vilka det på ett år görs 744 000 utskrifter. I vårt bestånd finns över 1,5 miljoner böcker och i våra bibliotek görs närmare 9000 publika aktiviteter.¹ Över 420 000 personer har ett bibliotekskort i Stockholms stad.²

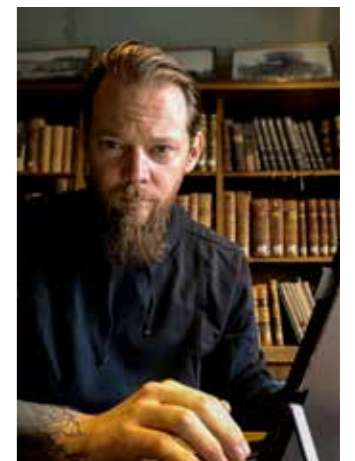
Det är allt det som skapar hyllningsropen. Och vi vill bygga vidare på den känsla, det mervärde och den nytta som stockholmarna

ser i biblioteken. För att göra det behöver vi ta några rejäla kliv framåt. När världen förändras behöver också biblioteken göra det. Att utgå från den magiska upplevelsen av mötet med biblioteket och göra förflyttningar för att kunna fortsätta förmedla den upplevelsen, det är vår rörelse framåt de kommande fyra åren.

Det är en rörelse där stockholmarens behov och beteendemönster är utgångspunkten. Där böcker lånas ut och levereras på det sätt användarna förväntar sig, där samhällsupdraget går hand i hand med det läsfrämjande, där användaren är medskapare i biblioteksverksamheten och där det mindre lokala biblioteket samspelar med en större biblioteksnod.

Den här biblioteksplanen är en riktning, ett svar på frågan vad. Svaret på frågan hur kommer i nästa steg. Med utgångspunkt i en beslutad biblioteksplan fattar kulturnämnden beslut om en strukturplan, vilken är det dokument som beskriver konkreta behov av upprustning investeringar i bibliotekslokaler samt nyetableringar av bibliotek. Med utgångspunkt i en beslutad biblioteksplan tas också verksamhetsplanerna fram, där inriktningen konkretiseras i praktisk verksamhet.

Daniel Forsman
Stadsbibliotekarie
Stockholms
stadsbibliotek

¹ Samtliga siffror från 2019
² Mars 2021: 422 552 låntagare

1. Biblioteket är mer relevant än någonsin

”... Jag kom inte från ett litterärt hem så för mig fyllde biblioteket en kompensatorisk roll gällande läsning, som ju är en så viktig del av det fortsatta lärandet och förmågan att hantera information i t.ex studier. Jag är faktiskt helt säker på att jag kanske inte skulle ha gjort den utbildningsmässiga klassresa jag gjort i mitt liv utan min barndoms bibliotek som på många sätt öppnade många dörrar.”

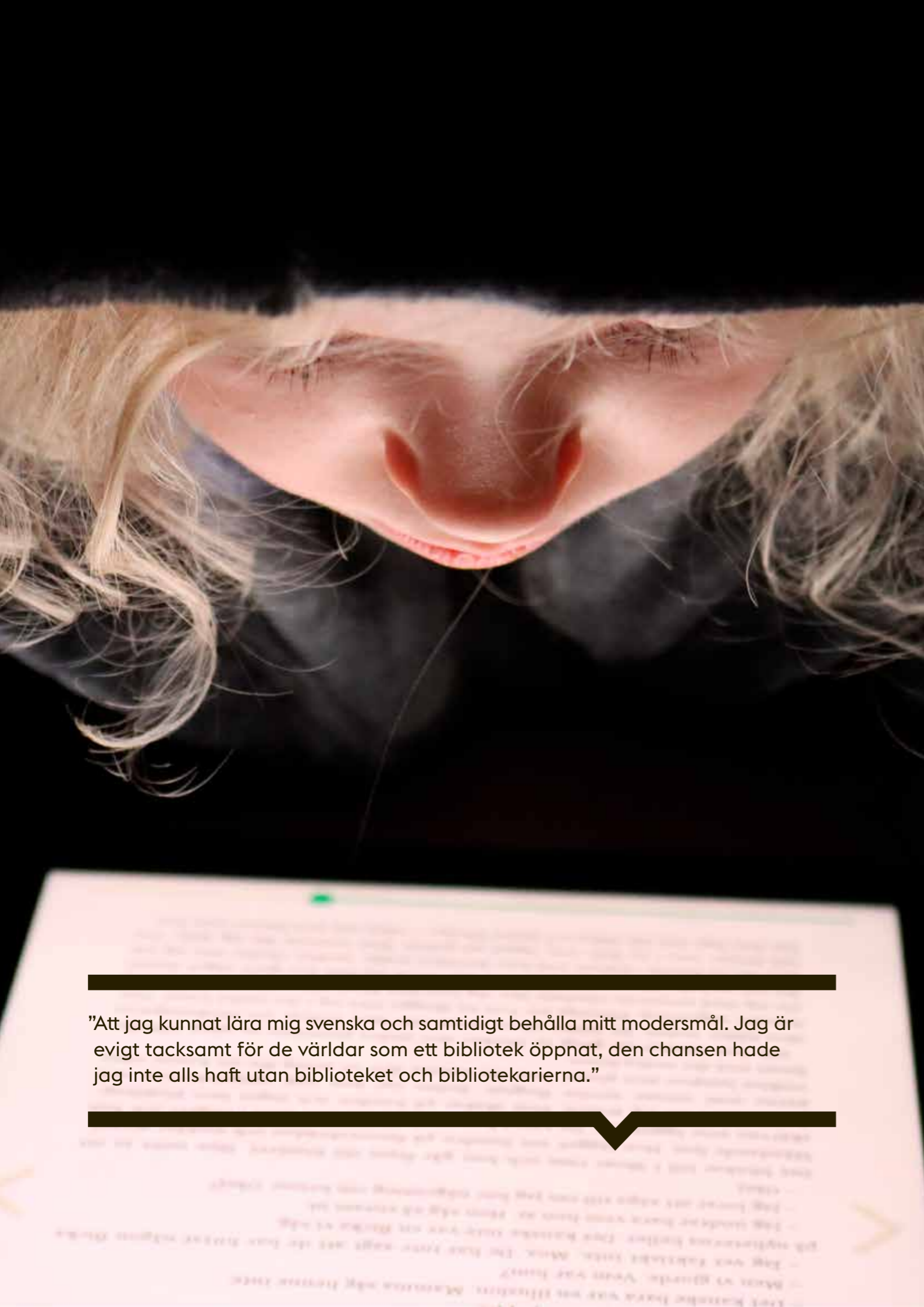
Stockholms stadsbibliotek är lika gammalt som den svenska demokratin. I 100 år har biblioteken i Stockholm verkat som informations- och kulturbärare, samlingspunkter, folkbildare. Som redskap för bildning, klassresor, livsförändringar. Som redskap för människor att ta sig framåt genom samhällets omvälvningar. Omvälvningar har aldrig saknats. Industrialisering, demokratisering, världskrig, välfärdsbyggande, globalisering, digitalisering har avlöst varandra. Dagens viktiga frågor är hållbarheten, demokratin, barnens rättigheter och allas rätt till deltagande. Samhällsomvälvningarna har aldrig varit så komplexa men ändå så tydligt formulerade som i *Agenda 2030*:s 17 hållbarhetsmål. Aldrig har heller så många kunnat delta i det offentliga samtalet som nu.

Stockholms stads inriktning i denna omvärld är att röra sig från de stora skillnader i hälsa, trygghet, inkomst, skolresultat och arbete, som Stockholms stads rapport *Skillnadernas Stockholm – Kommissionen för ett hållbart Stockholm, 2015* visar, till det tydliga målet i *Möjligheternas Stockholm – Vision 2040*: en stad där alla har likvärdiga förutsättningar och möjligheter att forma sina egna liv, där invånarna känner sig delaktiga och har inflytande. En stad som är världsledande

i arbetet med att leva upp till de mänskliga rättigheterna och i att tillgodose barnens rättigheter. Där mångfald, innovationer, nytänkande och tillgänglighet är ledord.

I den staden är biblioteken givna byggstenar, vilket såväl *Möjligheternas Stockholm – Vision 2040* och *Stockholms stads översiktsplan* som *Stockholms stads kulturstrategiska program* fastslår. Ett mångsidigt kulturliv, med samverkan mellan sektorer och spridning över staden, bidrar till att bära rörelsen mot ett innovativt, jämlikt och hållbart Stockholm. Bibliotek ska finnas brett i staden, med gott utbud och generösa öppettider, som stockholmarnas förlängda rum. Här finns medarbetare med en stor bredd av kompetenser, som inspirerar och vägleder stockholmarna till läsande och faktainhämtning. Biblioteken ska vara mötesplatser för kultur- och samhällsfrågor och främja lust att läsa, lära och skapa. I Stockholm ska det vara naturligt att röra sig mellan olika stadsdelar och att människor med olika bakgrund möts i vardagen.

Biblioteket finns för alla. Biblioteket har ett starkt och viktigt uppdrag för läsfrämjande, samhälleligt deltagande och kultur. Bibliotekets relevans är större än någonsin.

”Att jag kunnat lära mig svenska och samtidigt behålla mitt modersmål. Jag är evigt tacksamt för de världar som ett bibliotek öppnat, den chansen hade jag inte alls haft utan biblioteket och bibliotekarierna.”

1.1 Bibliotekets uppdrag

Grunden för bibliotekets arbete att svara upp mot samhällets utmaningar och omvälvningar är Bibliotekslag (2013:81)³, som uppdrar biblioteket att:

- verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning,
- främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt,
- vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov,
- utbudet av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet,
- särskilt främja läsning och tillgång till litteratur,
- verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet,
- ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.

³ Bibliotekslag (2013:81)

”

”... När jag flyttade hemifrån blev biblioteken på de nya orterna alltid en startpunkt för mig att besöka, som en trygg plats som alltid följde med. (För att inte tala om det smidiga med att kunna låna dator och skriva ut CVn när jag sökte jobb i de nya städerna.) Nu har jag landat i Stockholm, och min son fyllde just ett. Vi går till biblioteket varje vecka, och läser, tittar på, klämmer på alla fina barnböcker ...”

■

”Vad biblioteket betyder? Det är en djup fråga. Biblioteket är ett hav av kunskap. Det är en dörr till en värld fylld med fantasi. Biblioteket är för alla åldrar. Biblioteket är där alla tankar och känslor möts, där du håller pennan och uppfinner din egen värld. Biblioteket är för mig och dig, det är för alla, ingen för stor ingen för liten. Nu har du som läser mitt svar, man kan liksom säga att biblioteket är mitt andra hem.”

”När jag som 6-åring började skolan kunde jag läsa och skriva, men inte svenska. Jag gick själv till bibblan och lånade så många pekböcker jag kunde i en tung kasse och gick hem och läste för att lära mig språket. Totte bakar och Max potta blev ingången, sen fortsatte min egen fortbildning via biblioteket med Katitzi, Maria Gripe, Astrid Lindgren, Ulf Stark... Vi hade inga egna svenska böcker hemma så biblioteket har jag att tacka för allt ...”

Bibliotekslagen fastställer även att folkbiblioteken är till för alla. Men särskild uppmärksamhet ska ägnas åt fyra prioriterade målgrupper:

- Personer med funktionsnedsättning
- Nationella minoriteter
- Personer med annat modersmål än svenska
- Barn och ungdomar

Alla människor har samma rättigheter men olika stort behov av samhällets insatser. Därför ska prioriteringar göras med detta som grund. Att prioritera målgrupper och uppfylla bibliotekslagens skrivning att ”Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov” förpliktigar. Detta visar exempelvis skärpningen av Diskrimineringslagen (2008:567) till att omfatta bristande tillgänglighet som diskrimineringsform, Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/882 av den 17 april 2019 om tillgänglighetskrav för produkter och tjäns-

ter, FN:s konvention om barns rättigheter som resulterat i Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter i svensk lagstiftning, samt Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Bibliotekens verksamhetsutveckling bör alltid utgå ifrån dessa prioriterade målgrupper. Stockholms stadsbibliotek ska utgå ifrån principen om universell utformning, vilket innebär att utforma verksamheten inkluderande för så många som möjligt redan från början.⁴ Genom detta ska all verksamhet analyseras och formas, såväl biblioteksrummet, programverksamheten och litteraturförmedlingen som det digitala utvecklingsarbetet. Det ger bättre bibliotek för alla, där allas rätt att forma sina egna identiteter är grunden.

⁴ Myndigheten för delaktighet, <https://www.mfd.se/verktyg/lar-om-politikens-mal-och-inriktning/politikens-fyra-arbetsatt/principen-om-universell-utformning/>, 2021-04-01

”För mig står biblioteket för frihet och nyfikenhet. Även om mitt hem hade böcker har biblioteket varit en fristad för att upptäcka nya fynd genom personalens engagemang. Jag är också glad över att ni idag erbjuder talböcker även till oss dyslektiker (och andra) och inte bara till synskadade som när jag växte upp. Jag hoppas det kan bidra till att andra barn med läsutmaningar kan upptäcka glädjen i att försvinna bort i fantasin för ett tag. Senare var biblioteken i min förort en plats för studiero och gav mig struktur och bra betyg.”

”Varför stängde ni biblioteket? Om det så, så får ni/de stänga skolorna också!! Man får massor av prov och läxor trots att det är fjärandervisning. Hur tänker ni ska man klara allt det här i hemma. I min familj är vi 6 personer och vi bor i en lägenhet som har bara 2 rum. Det endaste sättet som jag kunde klara av skolan var att plugga i biblioteket;((Och nu stängde ni ner biblioteket. Vad ska man göra???? Det är Corona men vi måste klara av livet på något sätt. Jag känner ingen och jag har INGENSTANS att plugga!!!!”

1.2 En samhällsviktig verksamhet

Biblioteket är öppet för alla som behöver det för att ta del av information, sköta grundläggande medborgarärenden och studera, utan krav på motprestation. Alla har inte dator hemma, alla har inte böcker hemma, alla har inte grundläggande digitala kunskaper, alla har inte plats och ro att göra läxor. Många kommer till biblioteken för hjälp med grundläggande behov som informationssökning, utskrifter, att förstå blanketter och att sköta bankärenden. Ett stängt bibliotek innebär en kraftig begränsning av många människors möjlighet att kunna ta del av samhället, studera och klara sin vardag.

Enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, definieras samhällsviktig verksamhet enligt följande: ”Med samhällsviktig verksamhet avses verksamhet, tjänst eller infrastruktur som upprätthåller eller säkerställer samhällsfunktioner som är nödvändiga för samhällets

grundläggande behov, värden eller säkerhet.”⁵ Bedömning av samhällsviktig verksamhet görs enligt MSB:s vägledning för samhällsviktig verksamhet, där bland annat internet, dagstidningar och sociala medier nämns.⁶

Biblioteken är de främsta platserna för förtidsröstning i allmänna val och har ett beredskapsuppdrag att snabbt kunna ställa utrymmet till förfogande vid eventuella extraval. Vid samhällsutmaningar har biblioteken snabbt ställt om och ställt upp. Vid det stora flyktmottagandet 2015 mötte biblioteken upp med introduktion och språkverksamhet. Vid terrorattentatet 2017 hölls bibliotekslokaler öppna som samlingsplats för oroad människor. Under covid-19-pandemin blev biblioteket fram och axlade uppdraget att förmedla litteratur och information samt

⁵ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, ”Uppdaterad definition samhällsviktig verksamhet”, MSB 2020-11275, 2020-10-27
⁶ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Vägledning för identifiering av samhällsviktig verksamhet, 2019

tillhandahålla teknisk infrastruktur. När verksamheter runt om i staden stängde, ökade trycket på biblioteken att erbjuda samhällsservice som datorer, scanners, skrivare och IT-handledning. Studieplatser fanns för ungdomar som varken har plats eller lugn att studera hemma när skolorna stängde. För personer i riskgrupper som isolerades hemma, levererade biblioteken böcker. För många stockholmare gjorde biblioteket en konkret skillnad i livet. Den dryga månad biblioteken tvingades hålla stängt vid årsskiftet 2020/2021 blev för många stockholmare en svårhanterlig tid. Begränsat utbud under lång tid har också fått stora konsekvenser, inte minst för barn och unga som inte haft tillgång till bibliotekets utbud och därmed inte sällan en fristad. Begränsning av en samhällsviktig verksamhet får konsekvenser, tiden kommer att utvisa hur de ser ut.⁷

⁷ Barnombudsmanen, ”Alla tar ju inte ansvar” – Barnkonventionen som lag under en samhällskris, 2021, s 43

”En person kommer in på biblioteket för att delta i en digital begravning. Utan dator i hemmet under en pandemi fanns då inget annat sätt att ta farväl av en anhörig. Då går det inte att begränsa tiden framför datorn till 15 minuter. Vi spelar ofta en så grundläggande roll i människors liv.”

1.3 Ett nytt litterärt ekosystem

Biblioteket är en del i ett litterärt ekosystem, där författare, förlag, distributörer, bokhandlare, översättare, kritiker, biblioteksmedarbetare och läsare samspelar. Det är en infrastruktur för läsande och skapande, där aktörerna bär upp, stödjer och påverkar varandra. Här ryms bästsäljare och nischlitteratur, översättningar och originalspråk, marknadslösningar, stipendier och litteraturstöd. Bibliotekets roll i detta ekosystem är att väcka och underhålla ett läsintresse, vilket för många leder till ett eget författarskap. Biblioteket bidrar också till litteraturens ekonomiska förutsättningar genom litteraturinköp, ersättning till författare vid programverksamhet och framförallt genom att litteraturen möter en publik. Biblioteket spelar också en viktig roll för att hålla liv i litteratur som åldras år för år, vilket ger det litterära ekosystemet historia och förankring.

Förändringar i ekosystemet påverkar alla aktörer och samverkan är därför att eftersträva. Sedan Stockholms stadsbibliotek och Nacka bibliotek 2001, som första svenska folkbibliotek, skrev avtal för utlåning av e-böcker, har bokmarknad och läsmönster kraftigt förändrats. Internetbokhandeln står idag för mer än hälften av bokbranschens omsättning medan digitala abonnemangstjänster, en typ av tjänst som inte existerade för tjugo år sedan, utgör merparten av volymen i läsandet.⁸ Teknikutveckling, nya marknadsaktörer och förändringar i förväntningar och läsmönster innebär förändringar i ekosystemet som behöver hanteras ansvarsfullt. Biblioteket ska utvecklas i takt med tiden, se över och förändra de egna tjänsterna på ett sätt som motsvarar det lagstadgade uppdraget och användarnas förväntningar. Här behövs konstruktiv dialog med ekosystemets andra aktörer, med respekt för aktörernas olika roller. Biblioteket har här en sammanlänkande roll att spela i rörelsen mot att finna nya, fungerande lösningar.

⁸ Wikman, Erik, Bokförsäljningsstatistiken helåret 2020, Svenska Bokhandlareföreningen och Svenska Förläggareföreningen, 2019

”Att jag kunde läsa obegränsat med böcker i barndomen. Att jag hade någonstans att använda internet och skriva ut under studietiden. Att jag blev bekant med tidskrifter jag aldrig hittat annars. Att jag kunde sitta tillsammans med andra under arbetslösheten. Att ha en neutral plats att ha möten på under företagsuppstarten ...”

”Tidigt i tonåren lånade jag mycket böcker som tog med mig ut på äventyr, från vår slitna hyreslägenhet i stockholmsförorten och ut i världen. Jag fick tidigt stor läslust tack vare biblioteket, och den har följt mig genom alla år. Idag köper jag mer böcker än jag lånar, men den möjligheten hade aldrig funnits under min uppväxt.”

”Biblioteket var en av de första platser mina föräldrar tog mig till som liten, innan fotbollsplanen, det visar vikten av platsen. Min pappa sa alltid att fotbollen kan ta dig långt men en bok kan ta dig till platser du aldrig trott existerat. Jag förstod det inte då, och ju mer tiden gick blev jag avskräckt av bibliotek och drog mig mer till fotbollsplanen. När jag sedan fick i uppgift under mellanstadiet att läsa och recensera en bok, fann jag ”Comedia infantil” av Henning Mankell.

Sen den dagen insåg jag att fantasi, skrivande och ord kan få mig att lämna verkligheten, när jag behöver göra det. 15 år senare hade jag läst ut böcker såsom Malcolm X självbiografi, Harry Potter, Lev livet fullt ut m.m.

Idag livnär jag mig på mitt arbete som Poet, inte trodde jag eller Pappa att det var denna värld jag skulle hamna i, jag trodde jag skulle drömma mig bort på en övergiven teater scen i Mocambique tillsammans med Nelio.

Men nu stod jag inför hundratals åskådare på en svensk scen och blev krönt till hela Sveriges bästa Poet. Och det var i verkligheten!”

Simon Matiwos, 2015 års vinnare av Svenska Mästerskapen i Poetry slam

”

”Biblioteket är en del av blodomloppet i samhället, som matbutiker och apotek.”

”Under flera år var jag dagligen på biblioteket från öppning till stängning. Jag skrev min första roman och stadsbiblioteket blev arbetsplatsen för mig. När inspirationen tröt gick jag runt bland hyllorna och läste random böcker om drömtydning, taxodermi och älgar. Saknar det så. Vill bara vara där igen, i timmar av gemensam koncentration med totala främlingar.”

1.4 Det moderna biblioteket och det svenska berättarundret

Vittnesmålen om hur barndomens bibliotek har skapat läslust, öppnat världar och förändrat liv är många. Den tysta läsesalen, hyllmetrar av fakta och äventyrsromaner, den vänliga bibliotekarien som såg och bekräftade. Frizonen från det bullriga samhället runtomkring. En större värld. Det är där bibliotekens uppdrag börjar. Kanske är det också det vi ser effekterna av i det svenska litteraturundret, det stora intresset för svensk litteratur i världen, som under en tioårsperiod visat sig genom en tredubbling av svensk litteratur utomlands.⁹ Kanske är det också det vi ser effekterna av i det svenska dataspelsskapandet, som lyckats nå var åttonde människa i världen med ett svenskt dataspel.¹⁰ Kanske är det också det vi ser

effekterna av i den svenska musikproduktionen, vars omsättning ökar varje år och där nästan en fjärdedel av intäkterna kommer från musikekport.¹¹ Historieberättandet har ofta börjat på biblioteket.

Berättelsen har alltid en given plats. Det som förr söktes i guldkantade volymer, som idag finns att finna på många fler sätt, utgör en grund för samhällets existens. I biblioteket samlas mångfalden av berättelser. De som redan finns och de som skapas under tiden. Formaten är långt fler än förr men behovet av berättelser finns alltid kvar. Idag är bokhyllan en del av ett betydligt bredare och komplext biblioteksuppdrag, som förändrats över tid, liksom världen runtomkring.

⁹ Hedberg Andreas, Svensk litteraturs spridning i världen, Svenska Förläggareföreningen, 2019

¹⁰ Dataspelesbranschen, <https://dataspelesbranschen.se/nyheter/2020/10/29/var-8e-mnniska-p-jorden-har-spelat-ett-svenskt-spel>, 2021-04-01

¹¹ Musiksverige, Musikbranschen i siffror Statistik för 2009-2019 samt estimat för 2020, 2020, s. 8

”Jag älskar bibliotek, önskar att jag själv kunde få mer tid att bara sitta och läsa nu i vuxen ålder. Under min uppväxt spenderade jag ganska mycket tid på Tensta bibliotek. Där lärde jag mig att koncentrera mig och hitta ett lugn i mig själv”

Adam Tensta, artist

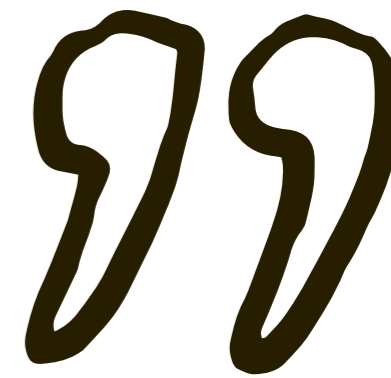

”Innan jag kom in på scenskolan fick jag för mig att jag måste känna till pjäser. Jag spenderade således massor av tid på dramatikavdelningen på Stockholms stadsbibliotek. Lånade hem mängder, och plöjde bl.a klassiker som Shakespeare, Tjechov, Norén, Kristina Lugn och Strindberg. När jag så småningom kom in på scenskolan hade jag hittat favoriter, och kunde också ha en kritisk blick, även efterlysa det jag saknade i utbildningen.”

Anna Sise, skådespelare och jazzsångerska

”Biblioteket har betytt enormt mycket för mig. Jag har under långa perioder tillbringat mycket tid på Stockholms Stadsbibliotek som ung, både när jag studerade på universitetet och även när jag trevande försökte skriva mina egna texter. Här fanns hela världslitteraturen inom räckhåll, när jag började skriva dramatik lånade jag alla de stora dramatikererna som blev mina förebilder här. Dessutom fick jag en arbetsro som jag inte hittade någon annanstans, på biblioteket spelade det ingen roll om man bodde trångt eller vart man kom ifrån, inför världslitteraturen var vi alla lika. Biblioteket gav mig den hisnande känslan av att allt var möjligt.”

Lisa Langseth, dramatiker och regissör

”Biblioteket har alltid varit en plats för lugn, eftertanke och arbetsro för mig. Minns att jag brukade ta pendeln från Sollentuna station in till Stockholms stadsbibliotek när jag hade något skolarbete som skulle startas upp eller skrivas klart, miljön fick mig fokuserad. Senare i livet när jag haft skrivkramp och inte gjort musik har jag kunnat sätta mig på Kungliga biblioteket bara för att läsa tidningen eller skriva dagbok. Det är en plats att stanna till på när det regnar eller när man väntar på en vän, en destination som ger idéer och energi. Städerna behöver fler såna platser, platser där man bara kan vara, sitta, umgås, stirra ... utan att konsumera eller betala inträde.”

Anna Ternheim, musiker och låtskrivare

”... Det sista jag vill påtala är att digitalisering och internet (och nu det senaste året covid) har förändrat hur jag ser på biblioteket och vilken betydelse det har för mig idag. Numera ser jag biblioteket även som en röst, och en funktion, som framför allt kan hjälpa människor att tänka, och att ställa de rätta frågorna. Det här är en av bibliotekens allra viktigaste funktioner.”

1.5 En neutral plats?

Bibliotekets roll och uppdrag definieras av lagstiftaren och den kommunala, demokratiskt valda, uppdragsgivaren. Detta sker utifrån lagar, där Yttrandefrihetsgrundlag (1991:1469), Tryckfrihetsförordning (1949:105) och Bibliotekslag (2013:801) är grundläggande. Detta sker också utifrån budgetdirektiv, andra styrdokument samt andra beslut i kommunfullmäktige och kulturnämnd. Innehållet, som inköp, urval och gallring, programverksamhet och kommunikation, är förvaltningens uppgift att fylla. Den tydliga gränsen mellan det politiska uppdraget och den innehållsliga gestaltningen är grundläggande för att kunna utföra det lagstadgade uppdraget att verka för demokrati och fri åsiktsbildning. Den gränsen utgör en garant för ett oberoende bibliotek, grundat på demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter.

Biblioteket står för åsikts- och yttrandefrihet och är neutralt i politiska, ideologiska och religiösa frågor. Kontroversiella och smala åsikter ska också ges utrymme. Biblioteket ska även tillhandahålla omdebatterade medier bland annat för att kunna bidra till diskussioner, tolkningar och omtolkningar. Urval och gallring sker inte på ideologisk, politisk eller religiös grund. Biblioteket ansvarar för urval men inte för innehållet i litteraturen. Det kontinuerliga, kvalitativa urvalet

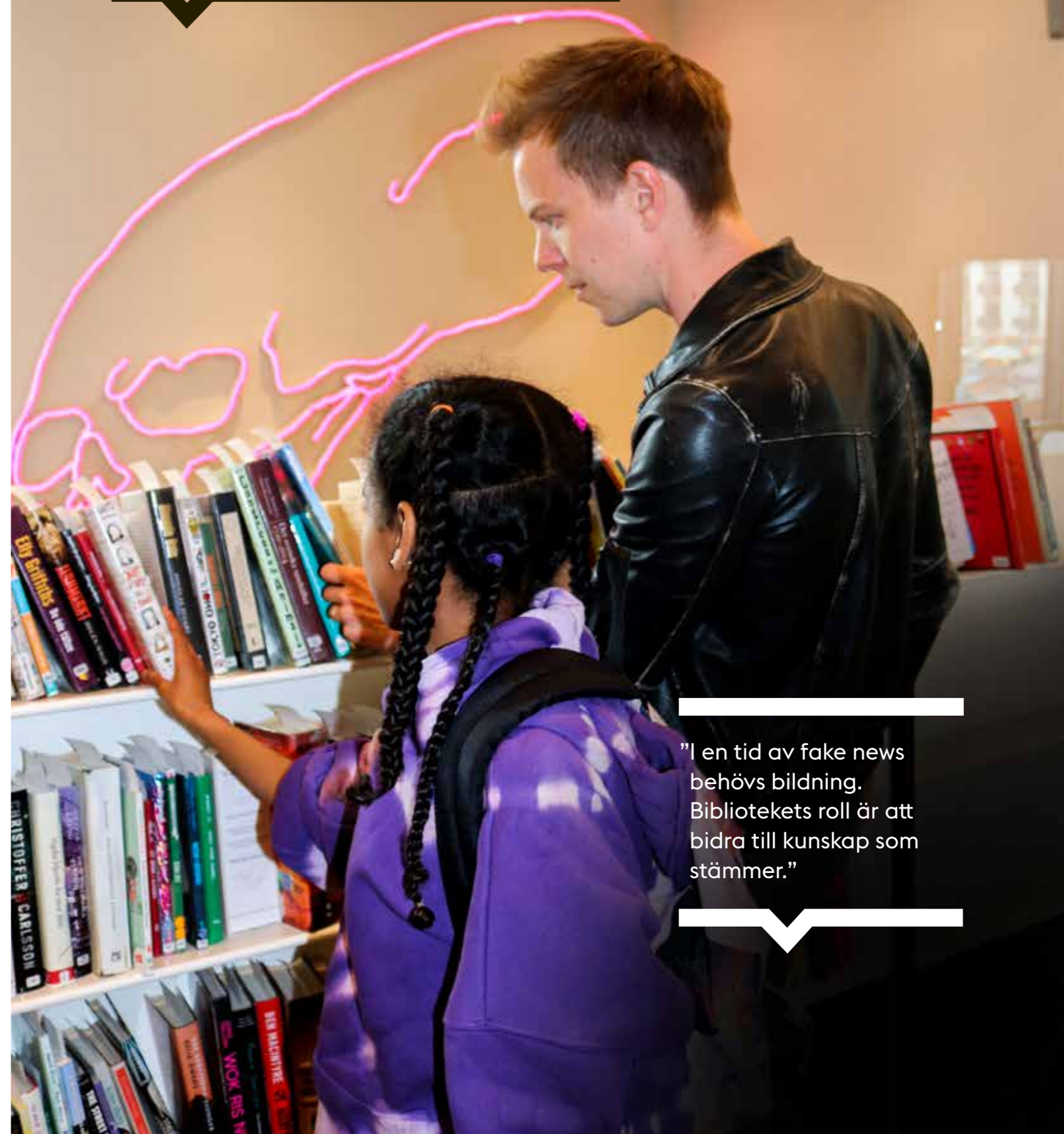
baseras på biblioteksmedarbetarnas samlade kompetens. Gränsen för urvalet är ytterst svensk lagstiftning.¹²

Detta svåra uppdrag ska förvaltas med ödmjukhet. Det finns en förväntan på biblioteken att inta rollen som sanningens sista bastion, där fakta och källkritik garanteras.¹³ Behovet av just det har väl aldrig varit tydligare men är det ens möjligt för biblioteken att inta den rollen? I biblioteket samlas litteratur och information av all världens slag, med varierande kvalitet och vetenskaplighet. Det är en del av själva idén. I biblioteket ska stockholmaren kunna ta del av det som finns och bilda sig en egen uppfattning, i enlighet med uppdraget om kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Samtidigt ska verksamheten, såväl mötet mellan användare och medarbetare som programverksamheten, vara inkluderande och kunskapsunderbyggd. Biblioteket ansvarar för urval vid produktion av programverksamhet men inte för vad en enskild person säger på scenen. Bibliotekets roll är att ge verktyg för att navigera i en komplex omvärld, inte att bära sanningen.

¹² Anpassad ursprungstext från Stockholms stadsbiblioteks mediepolicy

¹³ Fichtelius, Erik, Enarson, Eva, Hansson, Krister, Klein, Jesper & Persson, Christina (red.), Den femte statsmakten: bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering, Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi, 2017, s. 11 ff, samt resultat från flera genomförda workshoppar

”Funktionen bibliotek – att det finns en trygg plats där man sällar kring information, källkritik, granskning. Vem kan vi tro på? Är det sant allt vi läser? Biblioteket kan fungera som bollplank i den processen.”

”I en tid av fake news behövs bildning. Bibliotekets roll är att bidra till kunskap som stämmer.”

”Blev tipsad om en läsecirkel för föräldralediga som precis skulle sätta igång. Så himla glad för det initiativet, träffarna gav min babyhöst stort värde och jag började läsa med nya ögon när jag också fick prata om läsningen! Några av deltagarna blev sedan en bokklubb som fortfarande lever kvar om än utanför bibblan ...”

1.6 I samverkan skapas biblioteksverksamheten

Biblioteksverksamheten formas i samverkan. Det är när olika kompetenser, erfarenheter och uppdrag korsas som bibliotekens uppdrag om delaktighet, bildning och demokrati kan utföras. Med rummet, litteraturen, medarbetarna och infrastrukturen som bas, skapas verksamheten tillsammans med andra och tillsammans med användarna. Det är det som gör verksamheten relevant och levande. Samarbeten kommer därför fortsatt att vara avgörande för att kunna bära och genomföra bredden i biblioteksuppdraget. Bland bibliotekets övriga viktiga samarbetspartners finns Stockholms civilsamhälle och näringsliv, skolor och förskolor, universitet och högskolor, förvaltningar och bolag i Stockholms stad samt bibliotek i regionen och landet.

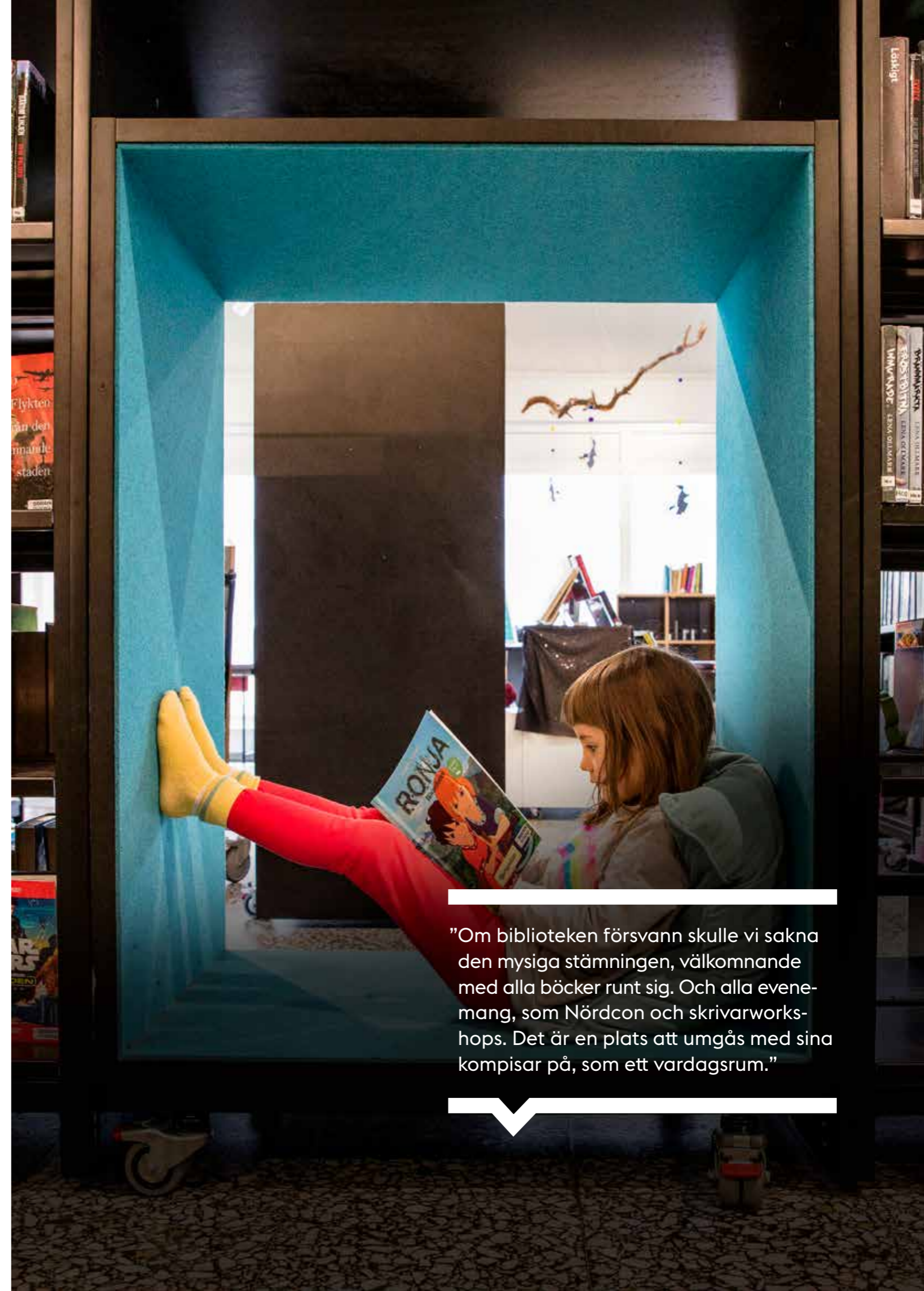
Men bibliotekets viktigaste samarbetspartner är användaren. Användaren är utgångspunkten för verksamhetsutvecklingen och magin skapas i det dagliga mötet mellan användaren, medarbetaren, medierna och bibliotekets fysiska och digitala rum. Den stora gruppen barn och unga är en bärande del av bibliotekens användare, vilket bland annat speglas i den betydande andelen programverksamhet för de unga besökarna.

Folkbibliotekens läsfrämjande uppdrag för barn och unga är inriktat på deras fritid. Skolan har uppdraget för läsutveckling och läsfrämjande

under elevernas tid i skolan, varför *Skolbiblioteksplan för Stockholms skolor och förskolor 2021–2024* är fristående från men samspelar med folkbibliotekens plan. Folkbibliotekets uppdrag är inte kompensatoriskt för skolbiblioteken, som har ansvar för ändamålsenlig skolbiblioteksverksamhet med fackutbildade bibliotekarier. Icke desto mindre är samverkan med skolor, såväl kommunala som fristående, viktig, inte minst för barn och unga som annars inte söker sig till biblioteket ska kunna göra det.

Samverkan med stadens förskolor har under lång tid visat sig framgångsrik och viktig för att stimulera läsning hos barn. Folkbiblioteket är förskolans primära bibliotek. Folkbibliotekets uppdrag gentemot förskolan är att erbjuda ett brett utbud av litteratur och läsfrämjande aktiviteter, liksom att fungera som stöd i förskolornas läs- och språkstimulerande arbete och samverka med stadsdelsförvaltningarna.

En annan viktig del av samverkan är volontärverksamheten, vilken står för över en tredjedel av all vår verksamhet. Civilsamhällets organisationer är en avgörande partner för bibliotekens rika och breda programverksamhet. Tillsammans med organisationer, studieförbund, lokala föreningar och nätverk kan biblioteken erbjuda efterfrågad och ständigt välbesökt verksamhet som läxhjälp, språkcaféer, språkträffar för föräldrar och digital support.

”Om biblioteken försvann skulle vi sakna den mysiga stämningen, välkomnande med alla böcker runt sig. Och alla evenemang, som Nördcon och skivworkshops. Det är en plats att umgås med sina kompisar på, som ett vardagsrum.”

”

”Biblioteket skulle ha lite fler samarbeten tex med museum och konstinstitutioner, det gör det lockande och mer modernt. Med gott kaffe kommer man långt – se till att placera biblioteket kring andra bra grejer och aktörer i lokalsamhället.”

■

”Man går till biblioteket med skolan när man är yngre men sen slutar många gå dit. Vi läser mycket, och därför fortsatte vi gå till bibblan. I vår klass är det få som läser på fritiden och det är få som går till biblioteket. Ni behöver visa att biblioteket är mer än bara böcker och läsning. Biblioteket borde samarbeta mer med skolorna, visa att biblioteket kan erbjuda saker som är kul, utan tvång.”

”Att ha ett nära samarbete med biblioteket har gett både oss och barnen så mycket positivt. Barnen har fått ett stort intresse för böcker och visar med stolthet upp böcker de lånat. Även de aktiviteter som skett i bibliotekets regi har varit mycket uppskattat, vilket vi gärna ser mer av.”

Carrola Sjöström, förskollärare Östberga förskolor

”

”Januari 2018 fick jag mitt första arbete i Sverige, jag blev anställd som IT-Värd för 6 månader, då kunde jag visa vem jag är och vad jag kan bidra med. Nu är jag fast anställd som biblioteksassistent. Jag är så tacksam att denna möjlighet fanns för mig och kommer att finnas till andra också.

Osama al Saleh, biblioteksassistent

För att skapa nya möjligheter för biblioteksverksamheten är också samspelet med näringslivet viktigt. Gränserna mellan det offentligas och det privatas roll är ibland inte självklara men i skärningspunkten finns innehållsrika resultat. Exempel på näringslivssamverkan är den mycket populära och uppskattade advokatjouren i samverkan med advokatbyråer, IT-handledning i samverkan med banker, författarsamtal i samverkan med förlag och lokalutveckling i samverkan med fastighetsbolag.

Som komplement till detta hålls, genom samverkan med universitet och högskolor, högkvalitativa program i biblioteken, med forskning, bildning och vetenskap som bas, såsom vetenskapsprogramserier och föreläsningar. Här kan och bör också biblioteken spela en viktig roll i nyttiggörandet av aktuell forskning och högre utbildning genom att erbjuda en infrastruktur och agera som distributionskanal till det omgivande samhället, detta i syfte att stötta open/citizen science och öppen innovation. Syftet är att motverka alternativa fakta och tillgängliggöra åtkomst till forskningens resultat för stockholmarna.

Men bildning och läsfrämjande stannar inte vid stads- eller länsgränser. Stockholms stadsbibliotek samverkar med bibliotek i regionen och övriga landet kring exempelvis e-mediafrågor, transporter och fjärrlån. Läsinspirationsappen Bibblix har exempelvis utvecklats genom ett samarbete mellan biblioteken i Stockholm, Malmö och Katrineholm och förvaltas nu av föreningen Sambruk. Den mångspråkiga lånecentralen, som drivs med statlig finansiering i partnerskap med Kungliga biblioteket, försörjer folkbibliotek i hela landet med litteratur på ett 100-tal språk. I internationella bibliotekets samlingar på Kungsholmen finns en värdefull kulturskatt på en mängd olika språk som är en stor tillgång för alla

”Jag kommer ihåg när vi var där med hemliga klubben och fick låna hemliga böcker.”

bibliotek i staden. Samverkan med Regionbibliotek Stockholm sker utifrån dess tre prioriterade områden: läsande och bildning, lärande organisationer samt förstärkt infrastruktur¹⁴.

I denna infrastruktur är långsiktig kvalitets-säkring av kompetens för det samtida och framtida uppdraget centralt. Samverkan med bibliotekarietutbildningar, i syfte att stärka relationen mellan utbildning och arbetsmarknad, är ett sådant sätt. Biblioteket skapar också, tillsammans med Arbetsmarknadsförvaltningen, möjligheter för stockholmare långt från arbetsmarknaden att få en väg till arbete. Biblioteken anställer därför årligen ett stort antal personer i Stockholmsjobb eller feriejobb, som exempelvis bokuppsättare, IT-vårdar och biblioteksvårdar.

Detta samarbete är ett av många exempel på samverkan inom Stockholms stad, som en del av det kommunala uppdraget. Biblioteken samverkar exempelvis med utbildningsförvaltningen, idrottsförvaltningen, stadsbyggnadskontoret och fastighetskontoret gällande lokalernas utformning och placering, kontakterna med skolan och gemensamma budgetuppdrag. Stadsdelsförvaltningarna har en avgörande roll för bibliotekets plats i när-samhället och är strategiskt viktiga samarbetspartners. Inom kulturförvaltningen och Kulturhuset Stadsteatern AB är samverkan allt viktigare, såväl kring lokaler som kring verksamhet.

¹⁴ Region Stockholm: Regional biblioteksplan 2020–2023

2. Nästa steg i biblioteksutvecklingen

”Det har betytt mycket för mig! Men i biblioteket kan ni utveckla att fråga om man behöver hjälp eller något tips om en bok. Och ni kan också utveckla att vara lite mer tydliga var böckerna finns och visa lite mer på skyltarna vilken författare det är just på den här hyllan.”

Biblioteken ska väl förvalta det ansvar som de många vittnesmålen om biblioteksmagi för med sig. Det användarna behöver för att få sådana upplevelser förändras i takt med omvärlden. För att kunna fortsätta skapa magi behöver biblioteket förflytta sig.

Riktningen för de kommande fyra åren pekas ut genom fem strategiska förflyttningar. Dessa förflyttningar är just riktningar. Hur dessa förflyttningar konkret ska genomföras konkretiseras i verksamhetsplaner och strukturplan.

De strategiska förflyttningarna, har formats utifrån en betydande datainsamling och analys. När biblioteksplanens period löpt ut, ska förflyttningarna kunna visas och mätas.

2.1 Från bokrygg till levande litteratur

Biblioteket är en skattkammare. Till skillnad från bokhandeln finns på biblioteken tillgång till hela författarskap. Biblioteken köper in, lånar ut, förvarar och tipsar. Men samlingen skulle kunna användas betydligt mer. En tredjedel av böck-

erna lånas endast ut ett fåtal gånger, ibland inte alls, under sin livstid på biblioteket.¹⁵ Litteratur ska röra sig, läsas, lyftas upp, kopplas ihop med andra och med läsaren. Böcker ska inte stanna på hyllan, böcker ska leva. Böcker ska lånas ut. Bibliotekets användare ska vara medskapande i levandegörandet. Medarbetarnas kompetens ska användas för facilitering, vägledning, kurering, problematisering och inspiration. Som värd och facilitator för människors livslånga lärande och skapande. Det är vad användarna förväntar sig av bibliotekets medarbetare.¹⁶

En strategisk förflyttning är därför att lyfta samlingen och synliggöra den. För att göra det behövs såväl ökat utrymme som helt nya arbets-sätt. Det behövs mer plats bland hyllorna och fokus på att visa upp litteraturen, knyta an till händelser i omvärlden, koppla ihop nya böcker med gamla och knyta band mellan böcker och användare. Det är mötet mellan bok och människa som är målet. Nyttjandet av beståndet och den totala utlåningen ska öka markant.

¹⁵ 595 174 exemplar av hela beståndet, cirka 36 procent, har 6 lån eller färre under de senaste 20 åren (siffror från 2021)

¹⁶ Exempelvis workshop med bokklubb 2021-01-13

”... Fortfarande visar bibliotekarien nya världar, de har sån himla koll. Som när barnet prompt ville ha sagor om en krokodil. Vi fick två höjdare med oss hem efter att ha bett om hjälp. De sagorna återvänder vi till ...”

2.2 Från bibliotekens bestånd till stockholmarnas samling

En av Stockholms stadsbiblioteks styrkor är storleken. Bibliotekens bokbestånd finns tillgängligt på mer än 40 olika platser. På var och en av dessa platser byggs beståndet upp och vårdas. Men stockholmarna upptäcker alltmer möjligheten att låna från andra delar av staden. Stockholmarna är rörliga och lånar böcker på ett bibliotek men lämnar tillbaka dem på ett annat. Mellan 2010 och 2019 ökade antalet reservationer med 64 procent, till över 600 000 på ett år. Varje dag förflyttas tusentals böcker mellan de olika biblioteken i Stockholm. Många böcker hinner aldrig landa på hyllan innan de lämnas vidare till nästa låntagare. Bibliotekens bestånd tar alltmer formen av en Stockholmsgemensam boksamling.

Detta är en bra grund för att underlätta för stockholmarna än mer. Med en gemensam boksamling finns möjlighet att utveckla andra sätt att låna ut böcker, som hemleveranser, samarbeten med andra verksamheter, eller att lyfta fram och levandegöra den fulla potentialen hos stockholmarnas boksamling i det lokala biblioteket. Stockholmaren ska kunna nyttja hela stadens bestånd på ett enklare sätt.

Samtidigt finns möjligheter till ett bättre nyttjande både av bibliotekens lokaler och personalens tid. Att packa, skicka och ställa tillbaka böcker som skickas runt staden tar tid som skulle kunna användas till att levandegöra litteraturen. Hyllor av böcker som inte lånas ut tar utrymme som skulle kunna användas till bättre skyltning eller större litteraturprogram. I takt med att stockholmarnas samling ska lyftas upp, leva och röra sig behöver den också samordnas. Det lokala beståndet är en del av den större helheten.

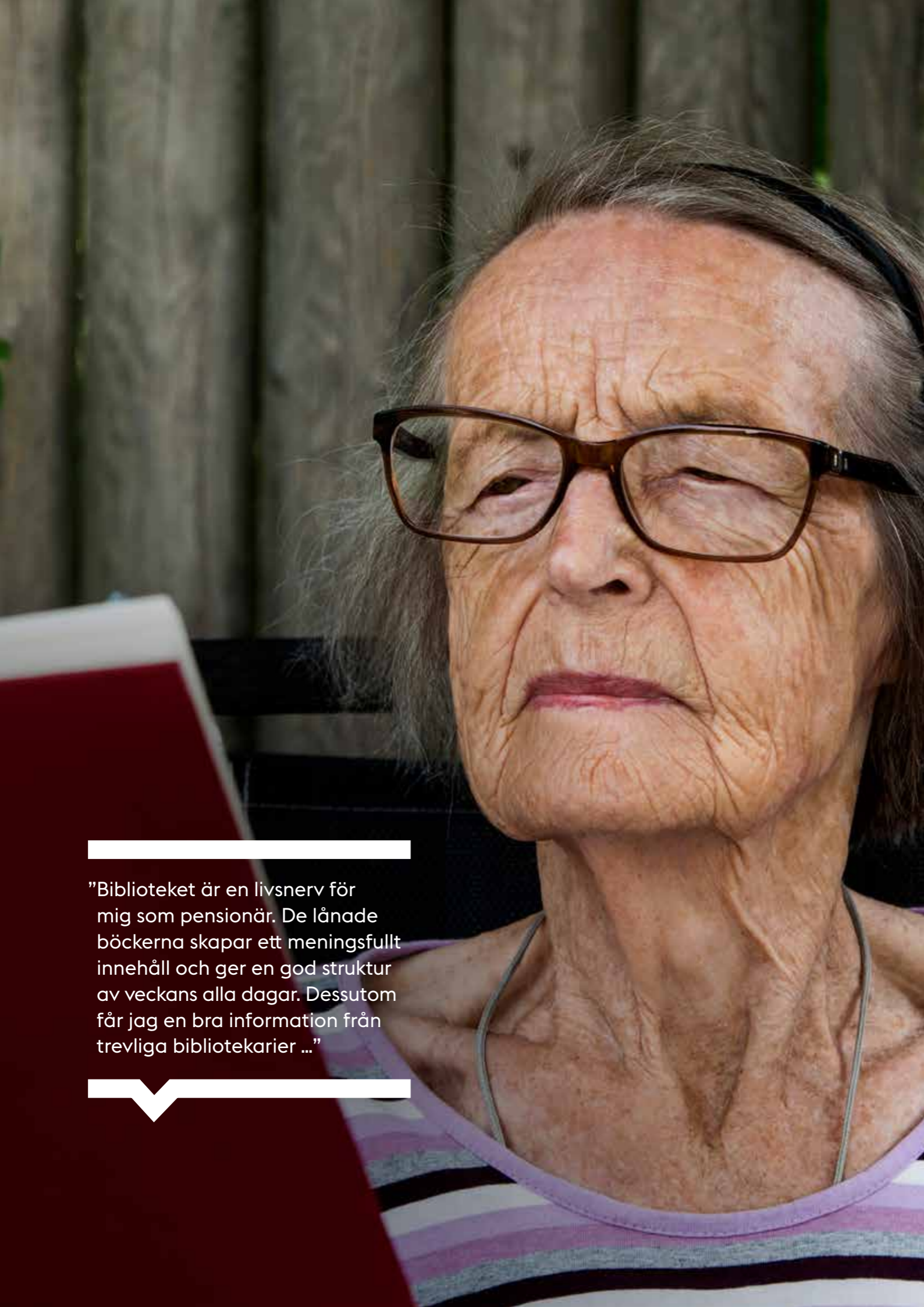
En strategisk förflyttning är därför att gå från många lokala biblioteksbestånd till en gemensam boksamling. Detta görs genom en modern logistikkedja likt e-handeln, där en gemensam logistikcentral och en utvecklad infrastruktur för transporter och reservationer är nödvändiga delar. Det görs också genom en översyn av lånevillkor och reservationsavgifter, liksom digitala system för att underlätta för stockholmarna att låna och för bibliotekets medarbetare att arbeta med litteraturen. En biblioteksverksamhet som utgår från ett Stockholmsgemensamt bestånd ger stockholmarna en bättre och mer jämlik tillgång till samlingarna, samtidigt som mängden transporter kan minskas och resurserna inom biblioteksverksamheten nyttjas bättre.

”

”Jag växte upp granne med biblioteket. Det blev för mig en tillflyktsort från en jobbig hem-situation och mobbing i skolan. I bibliotekets tystnad var jag fri att besöka vilka världar jag ville. Femböckerna, Lucky Luke och Kulla-Gulla. Jag slukade dem alla. Tänk att sedan fylla tolv och få tillgång till vuxenlitteraturen. Att gå utmed hyllorna, känna doften av böcker och låta slumpen styra valet. Moberg, Moa Martinsson, Widding och många fler hjälpte mig att få perspektiv utanför mitt eget liv. Jag besöker fortfarande regelbundet bibliotek. Saknar tystnaden från förr. Men magin i att öppna en oläst bok finns kvar. Nu i mogen ålder läser jag Litteraturvetenskap på universitetet. Världslitteraturen är underbar! Och den finns tack och lov fortfarande att låna på biblioteket.”

”

”...Numera använder jag flitigt biblioteket för att läsa böcker jag inte vet säkert att jag vill köpa själv. Jag använder reservations-tjänsten ofta och lägger säkert ut flera hundra kronor per år på avgiften. Det är det är värt! Jag tycker det är jättebra och jätteviktigt att Stockholm köper in så många böcker och att det är smidigt att beställa till ens eget bibliotek ...”

”Biblioteket är en livsnerv för mig som pensionär. De lånade böckerna skapar ett meningsfullt innehåll och ger en god struktur av veckans alla dagar. Dessutom får jag en bra information från trevliga bibliotekarier ...”

2.3 Från kopieringsrum till samhällsupdrag

För att möta samhället krävs kunskap. Biblioteket är för många ett konkret verktyg för att kunna sköta grundläggande medborgerliga ärenden och därmed verka i samhället. Det är en roll att värna och vårda. Trycket på datorer, scanners, kopiatorer och wi-fi är stort. Exempelvis görs årligen över 744 000 utskrifter på biblioteken i staden.¹⁷ Bokningar till juridisk rådgivning tar slut så fort de släpps och läxhjälpstunderna är ibland så välbesökta att alla inte får plats. Covid-19-pandemin har visat detta tydligare än någonsin, då biblioteken fungerade som stadens öppna platser för grundläggande digital infrastruktur. Den viktiga medborgarservicen är en bärande del av bibliotekets sätt att arbeta med det lagstadgade uppdraget om bildning, informationsteknik och demokrati. Till detta hör också samhällsvägledning som exempelvis läxhjälp, juridisk rådgivning och IT-handledning.

En strategisk förflyttning är därför att säkerställa medborgarservice och demokratisk samhällsvägledning inom biblioteket, samt att utveckla innehållet i takt med förändringar i samhället som har bäring på det lagstadgade uppdraget. Detta görs genom att bättre använda biblioteksrummet och digitala kanaler för infrastruktur och vägledning, genom rekrytering av nödvändig kompetens samt genom samarbete med stadsdelar, näringsliv och civilsamhälle. Den strategiska förflyttningen ändrar inte ansvarsfördelningen mellan stadens förvaltningar.

¹⁷ Siffror från 2019

”

”Det finns inte bara böcker, det finns också datorer. På bibblan kan man använda datorn utan att föräldrarna tjarar.”

■

”Man är modern människa på språng – det måste vara enkelt, precis när man vill ha biblioteket. Tillgängligt, senaste tekniken, bra uppdaterat utbud och kvalitet. Inte alltid nytt, men modernt.”

■

”... Biblioteket har hjälpt mig att lära nya språk när jag bytt land, att börja med enkla barnböcker och sedan avancera vidare på egen hand har gett mig kunskap att klara av högre studier med främmande språk. I biblioteken är vi alla lika mycket värda och det är en viktig känsla idag när demokratin smulas sönder och klass-samhället råder. Att ha tillgång till datorer, skrivare och tidningar är viktigt.”

2.4 Från biblioteket mitt i byn till bibliotek i hela staden

De lokala biblioteken är hjärtan i Stockholms olika delar. På många håll är biblioteket det litterära och lärande rum som det är byggt att vara. Där kan människor samlas, med eller utan ärende. Flera lokala bibliotek visar högt besöksstryck och tilltagande siffror i besök och användning¹⁸.

Men stockholmaren har skiftande behov. Många stockholmare är knutna till närområdet, andra rör sig regelbundet i olika delar av staden. Bibliotekets uppdrag är idag bredare än det som går att inrymma i de mindre lokala biblioteken. Bibliotekstjänster är inte enbart knutna till en specifik plats, digitala tjänster och program blir allt viktigare och biblioteken arbetar uppsökande och finns med pop up-verksamhet på gator och torg. Platsen kommer fortsatt att spela en avgörande roll för biblioteksverksamheten. Därför behövs, vid sidan av de lokala biblioteken i stadens olika delar, ett antal, större biblioteksnoder med uppgift att erbjuda hela bibliotekets utbud och möjligheter. Här ska liv och lugn i olika rum finnas,

liksom ett brett utbud av litteratur och program. Här ska finnas plats för tystnad, plats för samtal och plats för skapande. Här kan också finnas profilerade delar. Nodbiblioteken är ett sätt att öka tillgängligheten till biblioteksservice i staden, så att den finns jämnt fördelade över staden samtidigt som de lokala biblioteken kan fortsätta verka aktivt i lokalsamhället.

En strategisk förflyttning är därför att, som ett komplement till de lokala biblioteken, tydliggöra en ambition att etablera ett nodbibliotek i varje stadsdelsområde, där biblioteksrum och verksamhet formas efter behoven i ett större närområde än det allra mest lokala. Detta görs genom att rusta och utveckla större bibliotek som redan idag har ett stort upptagningsområde och genom att skapa nya där det behövs. Det görs genom att öka tillgänglighet och öppettider på de lokala biblioteken, exempelvis genom meröppet och förtroendeöppet, vilket innebär att biblioteket kan användas även utan närvarande personal. Det görs genom att rusta och utveckla de lokala biblioteken. Det görs också genom stärka och utveckla det uppsökande och rörliga biblioteksarbetet. Bibliotekets digitala verksamheter, tjänster och utbud binder samman de fysiska platserna och kompletterar varandra.

¹⁸ Exempel: Besök på Fruängens bibliotek ökade med 32 procent mellan 2016 och 2019, besök på Bagarmossens bibliotek ökade med 12 procent under samma period, besök på Enskede bibliotek ökade med 3 procent under samma period. Samtliga dessa sticker ut med höga besöks- och utlåningssiffror som ihärdigt växer.

”

”Ibland, har jag gått in på Stockholms stadsbiblioteks hemsida, bara för att ta mig till fliken om öppettider. Alvik, Högdalen, Hornstull eller det där nyöppnade långt borta mot Hjorthagen, i en stadsdel som jag nästan aldrig har besökt. Bibliotek är trygghet. Det är härligt, bara att tänka på att dom håller öppet, att läslamporna är tända och att det finns så många ställen där jag är välkommen att göra ett besök.”

■

”Bibblan är viktig för mig för att jag älskar böcker och att det alltid är så lugnt. Jag brukar alltid vara här innan min cello. Om bibblan inte fanns vet jag inte vad jag skulle ta mig till!!!”

”Jag tycker mycket om att sitta och arbeta i läsesalen på Skärholmens bibliotek. Att vara omgiven av människor med rötter i världens alla hörn, som alla pluggar och kämpar med sitt, gör att man känner sig som en del av världen samtidigt som man är helt inne i sitt arbete.”

”

”Har flyttat till Älvsjö för 3 år sedan och har aldrig bott i Stockholm tidigare heller. Biblioteket på gångavstånd är absolut en av de tre viktigaste platserna när man ska ha inspiration till nya böcker och att få lite översikt över den nya boplatzen. Innan jag bestämde att flytta hit gick jag till bibblan här och funderade. Fakta och fantasi och bra service. Allt finns!”

■

”Bättre öppettider, jag vänder så ofta vid mitt närbibliotek för att det så ofta är stängt. Till exempel på söndagarna eller när helst man är i närheten på torget.”

”Det är roligt att läsa böcker! Biblioteket har jättemycket böcker! Det är roligt att det finns en soffa. Jag gillar att det finns kuddar som ser ut som en jordgubbe och som en luftballong. Och att det finns barnens temarum med olika kategorier. Det finns också en toalett. Och det finns olika tåglådor med böcker. Det kommer en massa barn hit och jag tycker att barnhörnan är rolig!”

2.5 Från erbjudande till inbjudande

Ett besök på biblioteket är så mycket mer än biblioteksärendet i sig. Stockholmarna älskar biblioteken, hyllar medarbetarna och hittar det väntade och oväntade.¹⁹ Men lika tydligt är det att användarupplevelsen kan stärkas väsentligt. Den symboliska lägereld som biblioteken ses som²⁰, behöver brinna klarare. Den som besöker biblioteken, skapar genom biblioteken eller använder bibliotekens tjänster, ska bli sedd och få en upplevelse att ta med sig. Men användaren, barn eller vuxen, är inte enbart en mottagare, utan ska själv kunna vara medskapare i den magi som uppstår i biblioteksupplevelsen, såväl fysiskt som digitalt. Det kan handla om att skapa egna program, skriva egna berättelser och vara med och utforma rummet. För barn är detta särskilt centralt, som en del i barns rätt att ”söka, ta emot och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel

¹⁹ Exempelvis workshop med bokklubb 2021-02-02

²⁰ Exempelvis Workshop med Kulturförvaltningens ledningsgrupp 2020-11-09

som barnet väljer²¹ enligt FN:s konvention om barns rättigheter som numera är svensk lag.

Grundläggande för det inbjudande biblioteket är att miljön är trygg för alla besökare. Stockholms stadsbibliotek har under flera år byggt upp en struktur för det trygghetsskapande arbetet i biblioteksrummet. Här ingår bland annat omgestaltningar i biblioteksrummet, handledning i bemötande, riskbedömningar inför program, profilkläder för personalens synlighet i rummet, samverkan med stadsdelar och andra aktörer, biblioteksvårdar, samt rekrytering av ny kompetens, såsom socionom. Detta metodiska trygghetsarbete ska fortsätta och utvecklas.

En strategisk förflyttning är därför att gå från erbjudandet i fokus till upplevelsen i fokus. Detta görs genom förbättrade möjligheter till medskapande för bibliotekets användare. Det görs genom ett tydligt värdskap och ett välkomnande bemötande. Det görs genom attraktiva och moderna digitala tjänster. Det görs genom metodiskt trygghetskapande arbete. Det görs också genom nödvändiga rumsliga förbättringar och välkomnande entréer.

²¹ FN:s konvention om barns rättigheter, artikel 13

”Jag har alltid gått till biblioteket när jag vill ta det lite lugnt och läsa själv. Fast nu är det lite stökigare när små bebisar skriker och stör ibland. Man skulle kunna dela upp delarna där de är så att det blir lite tystare. Men annars tycker jag att allt är jättebra. Biblioteket tar mig till en helt annan underbar värld, hemma är det lite tråkigt och jag har oftast aktiviteter lite efter skolan, då kommer jag alltid hit.”

”Biblioteket är oerhört viktigt för mig, och för mitt barn med Aspergers syndrom. Jag hittade mkt inspiration på bibliotek, böcker på andra språk, och miljön är unik i samhället. En fredlig, tyst men levande plats, utan kommers och full av inspiration. Tystnad, tankar, man möter andra människor genom tiderna genom det skrivna ordet. Min dotter läser oavbrutet, författar själv, leker inte med andra barn. Vi går ofta till biblioteket för böcker, och för att det är en tyst miljö. Hon läser vuxenböcker med, Dante, Vergilius, Svenbro, Lagerlöf m.m. är 11 år) ...”

”

”... Aldrig glömma vikten av serviceinriktad, ögonkontaktande, välkomnande kompetenta och fackutbildade Bibliotekarier! Samt lokaler, med bra läsbord, stolar, fåtöljer, belysning och tysta kös och studieplatser runt om i bibliotekslokalen/lokalerna. Med massor av nya och gamla böcker, tidningar, tidskrifter och skivor mm att låna hem och läsa på plats ...”

”... En annan viktig aspekt, nu sedan jag skaffat familj, är öppettider. Gärna mer öppet under tidig förmiddag! En annan viktig del är kunnig och engagerad personal som syns ute i lokalerna och som kan ge hjälp och råd och som är välbekant med materialet i hyllorna ...”

”Det är viktigt att man känner igen personalen på biblioteket, att det är samma personal som jobbar när man kommer och besöker. Det beror på personalen och biblioteket om man vågar fråga om hjälp.”

”

”På vissa bibliotek är det ibland för mycket störande ljud, till exempel stolar och möbler som skrapar mot golven. Och ibland för många färger.”

3. Metod

Biblioteksplan 2022–2025 bygger på en bred datainsamling där användare, icke-användare, medarbetare, samarbetspartners och andra samhällsaktörer har deltagit. Data har samlats in och analyserats, varefter nuläge och strategiska förflyttningar har formats. Datainsamlingen har genomförts i tre delar:

3.1 Vilka är våra användare? – analys av användarnas upplevelser och drivkrafter

Genom olika metoder för att studera och förstå användarnas upplevelse och drivkrafter såsom gerillaintervjuer, användarobservationer och omvända biblioteksvisningar, har varje biblioteks-enhet tagit fram personas som speglar användarbeteenden.

3.2 Varför är biblioteket mer relevant än någonsin?

Ett stort antal workshops har hållits med användare, icke-användare, samarbetspartners och andra samhällsföreträdare, under ledning av enhetschefer och andra medarbetare. Dessa workshops har syftat till att få in tankar och synpunkter rörande följande områden:

- Varför är biblioteket mer relevant än någonsin?
- Varför är biblioteket relevant om 20 år?
- Biblioteket i siffror
- Vad är bibliotekets största problem?

Följande konstellationer har deltagit:

- Medarbetare och chefer inom Stockholms stadsbibliotek, Kulturhuset stadsteatern, utbildningsförvaltningen och kulturförvaltningen
- Politiker i kulturnämndens majoritet
- Politiker i kulturnämndens opposition
- Politiker i olika stadsdelsnämnder
- Kulturnämndens funktionshinderråd
- Bokcirklar med olika inriktning och åldersspann
- Barn och ungdomar i olika konstellationer
- Företrädare för de nationella minoriteterna

Ett antal av dessa workshops har dokumenterats genom graphic recording.

3.3 Vad betyder biblioteket för dig?

En större datainsamling har gjorts via Stockholms stadsbiblioteks sociala medier, där frågan ”Vad betyder biblioteket för dig?” ställdes, med en länk till ett enkätformulär. Drygt 700 svar inkom.

Samma fråga har ställts via mail till ett stort antal företrädare för olika delar av samhället, däribland:

- Riksdagsledamöter
- Ledamöter av kommunfullmäktige och stadsdelsnämnder
- Företagsledare
- Författare, dramatiker, skådespelare och poeter
- Musiker
- Dataspelskreatörer
- Näringslivsföreträdare

I **insamlingen av berättelser** från stockholmare om vad biblioteken har betytt, har frågan ställts om berättelsen får citeras. I planen har enbart citat används, där vi fått godkänt av berättaren. Bland

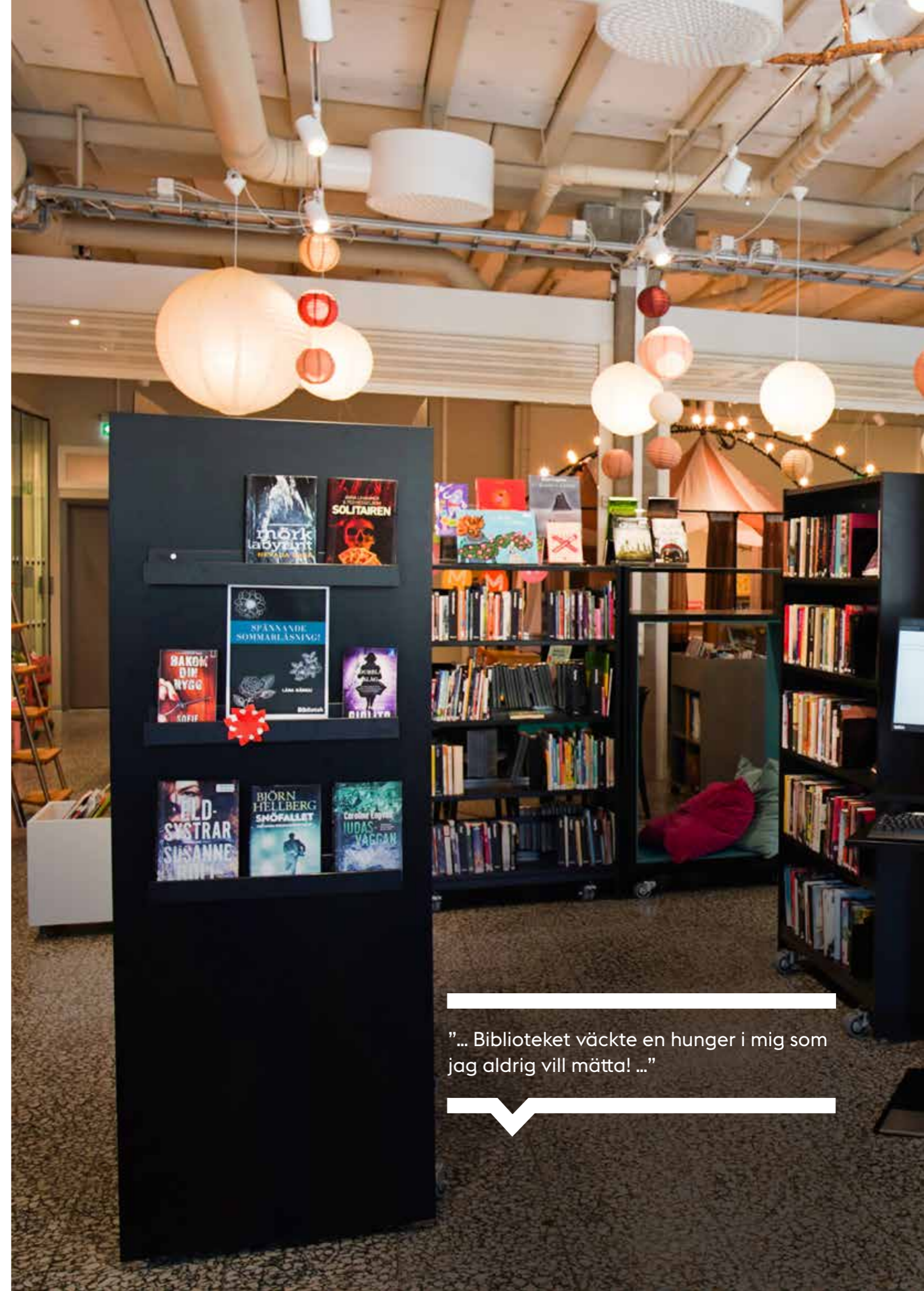
citaten återges en del med namn och andra anonymt, vilket beror på att vissa berättare har valt att lämna en anonym berättelse, medan andra valt att skriva under med sitt namn.

Bland de anonyma citaten finns såväl barn som vuxna. I planen har vi valt att inte skriva ut ålder eller andra attribut, utan låta citaten tala för sig själva.

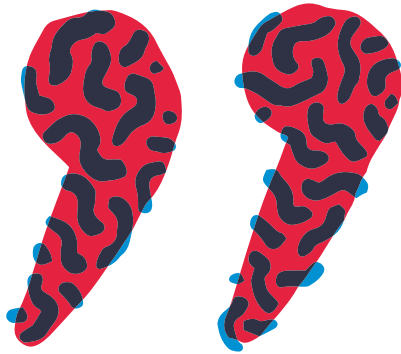
Citaten har återgivits som de är, dock har korrekturfel, stavfel och i vissa fall grammatiska fel som uppenbart gjorts av misstag korrigerats. I de fall delar av citat har återgetts, har detta markerats med ”...”

3.4 Sammanställning och analys

Analysen av den stora datamängden har gjorts av en projektgrupp, vilken utifrån analysen har arbetat fram de strategiska förflyttningarna.

”... Biblioteket väckte en hunger i mig som jag aldrig vill mätta! ...”

”Allt! Där startade min klassresa.
Där öppnades dörrar till en annan
värld, dörrar som aldrig går att
stänga igen...”

Stockholms
stad